

# Inledning: Konsten att kontextualisera

Staffan Bergwik, Linn Holmberg & Karin Dirke

Amerikanen Michael Boatwright hittades 2013 medvetlös med huvudskador på ett hotellrum i Kalifornien. När han vaknade upp på sjukhuset visade han sig lida av minnesförlust. Han visste inte vem han var och kände inte igen sitt eget ansikte i spegeln. Trots att ID-kortet uppgav att han var född i Florida kunde han förbryllande nog bara tala och förstå svenska. I kölvattnet av den mediala uppståndelse som följde uppdagades det att Boatwright hade bott en längre tid i Sverige, vilket förklarade hans språkkunskaper. Många anklagade honom likväl för att fejka minnesförlusten, men alla försök att lura honom till att tala engelska misslyckades. Genom en tolk förklarade Boatwright för de amerikanska myndigheterna att hans tillstånd var så smärtsamt att ingen någonsin skulle försöka iscensätta det med flit. För tidningen *Desert sun* beskrev han sin tillvaro som en fullständig mardröm. Trots hjälp från sjukvården lyckades Boatwright varken återerövra engelskan eller minnet av sitt liv. En av hans vänner från tiden i Sverige erbjöd sig så småningom att ta hand om honom. Amerikanen flyttade därför till Bohuslän för att försöka starta ett nygammalt liv. Tretton månader senare hittades han död i sin lägenhet i Uddevalla i vad som antogs vara ett självmord.<sup>1</sup>

Fallet Boatwright är gripande och sorgligt, men det illustrerar samtidigt en för denna bok central poäng: sammanhang är

---

<sup>1</sup> Se t.ex. Elisabeth Hwittfeldt: "Mannen utan minne hittad död", *Bohusläningen* (23 april 2014); Brett Kelman: "Michael Boatwright found dead in Sweden", *Desert sun* (24 april 2014): <https://www.bohuslaningen.se/nyheter/uddevalla/mannen-utan-minne-hittad-dod-1.2032145>; <https://eu.desertsun.com/story/news/2014/04/23/michael-boatwright-dead-amnesia-sweden-palm-springs/8055511/14/1> 2020.

---

## Hur du kan referera till det här kapitlet:

Bergwik, S., Holmberg, L., & Dirke, K. 2022. Inledning: Konsten att kontextualisera. I: Bergwik, S., Holmberg, L., & Dirke, K. (red.) *Konsten att kontextualisera: Om historisk förståelse och meningsskapande*, pp. 1–17. Stockholm: Stockholm University Press. DOI: <https://doi.org/10.16993/bbt.a>. License: CC BY 4.0.

oerhört viktiga. Att plötsligt sakna sammanhang, i meningen språk, historia och koppling till andra människor eller platser, tycks vara ett närmast panikartat och sjukdomsinducerande tillstånd. Men sammanhang – eller *kontext* – är inte bara avgörande för att vi som individer ska kunna leva och verka på ett personligt plan. Det är också väsentligt för att nå en djupare förståelse för den värld vi befinner oss i. Därför intresserar sig många vetenskapliga discipliner för sammanhang, samband och samspel. Ekologer undersöker hur naturens olika arter och miljöer påverkas av varandra, medicinare hur den mänskliga kroppen fungerar tack vare samspelet mellan miljontals små delar, och teknologer hur tekniska system är uppbyggda.

## Varför en bok om kontextualisering?

Denna bok fokuserar på historievetenskaperna och deras sätt att producera kunskap genom att kontextualisera. Vi vänder oss primärt till studenter och forskare inom de humanistiska disciplinerna som arbetar med historiska perspektiv. De allra flesta som bidragit till boken är idéhistoriker, men vi tror att diskussioner om kontextualisering också är relevanta för historiker, etnologer, konstvetare, litteraturvetare eller ekonomhistoriker. Vi vill därför stimulera till ökad reflektion och diskussion om *hur* vi arbetar med att tolka, skapa eller omtolka historiska, kulturella och samhällsliga sammanhang oavsett disciplintillhörighet.

Som kulturhistorikern Peter Burke visat har ordet *kontext* en lång brukshistoria, med rötter i det klassiska latinets *contextere* ("att väva ihop") och *contextus* ("sammanvävning"). Som ordet avslöjar fanns det också redan från första början en intim koppling till grundordet *text*, från *textere* ("väva"). En text var en väv av ord. Under antiken och medeltiden användes *contextio* framförallt för att tala om texters uppbyggnad. Ordet hänvisade då till den omgivande text som föregick eller följde ett specifikt stycke som man avsåg tolka. Ville man påtala viktiga omständigheter utanför själva texten, som till exempel författarens identitet eller tidpunkt, plats och anledning för nedtecknandet, använde man istället ordet *circumstantiae*. Dessa ordbruk levde sedan vidare inom folkspråken fram till slutet av 1700-talet. Det var framförallt under 1800-talet som bruket av *context* vidgades till att också

innefatta sociala och historiska sammanhang utanför texten, vilket innebar att det blev synonymt med det äldre *circumstantiae*.<sup>2</sup>

Själva praktiken att intressera sig för historiska sammanhang i texttolkning har dock mycket äldre rötter än så. Under större delen av medeltiden tolkades antika urkunder som uttryck för eviga sanningar snarare än som produkter av en viss tid och plats. Först med renässanshumanisternas filologiska arbeten på 1300- och 1400-talen uppstod ett intresse för texters historiska tillkomstsammanhang och ursprungliga form. Denna strävan att tolka antika och medeltida texter historiskt kultiverades även under 1600- och 1700-talen.<sup>3</sup> Under 1800-talet fick denna ambition förnyad energi och mer systematiska uttryck inom den tyska hermeneutiska skolan. Att tolka urkunder historiskt snarare än som uttryck för eviga sanningar blev utgångspunkt för modern religionshistoria. Även modern antropologi och lingvistik orienterades mot att förstå mening som situationsbunden, vare sig det handlade om språk eller agerande.<sup>4</sup> Alla idéer och praktiker – till och med vetenskapliga – kunde förstås som del av sin tid.

Det var dock först under 1970-talet som själva kontextbegreppet slog igenom på bred front i den anglo-amerikanska världen, även om ord som *kontextualism*, *kontextualisering* och *kontextuell* förekommit sedan början av 1900-talet.<sup>5</sup> På 1980-talet framträder det närmast som ett modeord, då det förekommer frekvent i en stor mängd akademiska titlar inom allt från språkvetenskap, litteraturvetenskap och historia till arkitektur och sociologi. Genomslaget syns även i periodisk litteratur. Ett exempel är tidskriften *Science in context* som grundades 1987 med ambitionen

<sup>2</sup> Peter Burke: "Context in context", *Common knowledge* 8:1 (2002), 153–155, 158–159.

<sup>3</sup> För historieskrivandets och texttolkandets historia, se t.ex. Ernst Breisach: *Historiography. Ancient, medieval & modern* (London, 1994); Martha Howell & Walther Prevenier: *From reliable sources. An introduction to historical methods* (London, 2001); Helen Damico & Joseph B. Zavadil: *Medieval scholarship. Biographical studies on the formation of a discipline, vol. 1: History* (New York, 1995).

<sup>4</sup> Burke: "Context in context", 158–162.

<sup>5</sup> Burke: "Context in context", 153. Se även Elisabeth Manséns kapitel i denna bok.

att uppmuntra till en kombination av historiska, filosofiska och sociologiska perspektiv på vetenskap.<sup>6</sup>

I takt med att kontextbegreppet vann mark ökade dock kritiken mot dess otydlighet.<sup>7</sup> Många studier specificerade inte vad för slags ”kontext” som skulle beaktas. Ordet lämnades ensamt, som om det hade ett tillräckligt förklaringsvärde i sig.<sup>8</sup> *Kontext* tycktes paradoxalt nog kunna bli ett ord som dolde sammanhang istället för att tydliggöra dem. I andra fall angavs kontexten vara social, kulturell, historisk, eller nationell, men utan vidare precisering.<sup>9</sup>

Kritiken mot vaga kontextbegrepp har fortsatt under 2000-talet.<sup>10</sup> Samtidigt har det växt fram en debatt om vilka sammanhang som tillskrivs störst förklaringsvärde och vad sådana antaganden för med sig. Det faktum att lokala, regionala och nationella omständigheter länge setts som självklara ramverk för att förstå allsköns företeelser och skeenden gör det lätt att förbise transnationella aspekter. Av den anledningen har vissa forskare argumenterat för mer gränsöverskridande, globala perspektiv.<sup>11</sup>

Andra har ställt sig frågan vad vi ska ha den situerade, kontextualiserade kunskapen till. Kan studier av idéer, aktörer,

<sup>6</sup> ”Editorial”, *Science in context* 1:1 (1987).

<sup>7</sup> Den här kritiken förs bland annat fram i Terri Seddon: ”Education and social change. A critique of contextualism”, *Australian journal of education* 30:2 (1986), 150–167.

<sup>8</sup> Se t.ex. Michael Bell: *The context of English literature, 1900–1930* (London, 1980); Brent Brolin: *Architecture in context. Fitting new buildings with old* (New York, 1980); Herbert Spiegelberg: *The context of the phenomenological movement* (Haag, 1981); Brian Harding: *American literature in context* (London, 1982); Stephen Acroyd & John A. Hughes: *Data collection in context* (London, 1983).

<sup>9</sup> Se t.ex. Meredith McGuire: *Religion. The social context* (Belmont, 1981); Graham Parry: *Seventeenth-century poetry. The social context* (London, 1985); Roy Porter & Mikuláš Teich (red.), *Enlightenment in national context* (Cambridge, 1981).

<sup>10</sup> Se t.ex. Rita Felski: ”Context stinks!”, *New literary history* 42:4 (2011), 573–591.

<sup>11</sup> Caroline Douki & Philippe Minard: ”Global history, connected histories. A shift of historiographical scale?”, *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 5 (2007), 7–21; Michael Werner & Bénédicte Zimmermann: ”Beyond comparison. *Histoire croisée* and the challenge of reflexivity”, *History and theory* 35 (2006), 30–50. Se även Adam Hjørthén kapitel i denna bok.

kunskaper eller institutioner grundade ”i tid och rum” ens visa något annat än att de alla är just lokala och varierande? Och hur ska i så fall all denna kunskap om lokala fenomen användas? I slutändan handlar dessa frågor om vad som är historievetskapernas uppgift.<sup>12</sup>

Så varför en bok om kontextualisering?

Det faktum att vaga kontextbegrepp under lång tid kritiserats förändrar inte det faktum att kontextualisering som praktik är ett centralt element inom alla human- och samhällsvetenskaper som eftersträvar att förstå och tolka sina studieobjekt, vare sig det handlar om språk, artefakter, handlingar eller skeenden. I det nu klassiska verket *Contextualization of language* (1992) argumenterade språkforskarna Peter Auer och Aldo Di Luzio för en rörelse bort från det kritiserade, monolitiska kontextbegreppet mot det mer aktiva verbet – att kontextualisera – för att utvidga förståelsen av traditionell tolkningslära. Det är dock först på senare år som man i Sverige börjat diskutera vad kontextualisering som metod – som ”görande” – skulle kunna innebära. Ett gott exempel är Hans Haydens *Kontextualisering. Teoretiska tillämpningar i konstvetenskap* (2019), där sex konstvetare illustrerar hur de jobbar med kontextualisering för att tolka bild- och filmmaterial, byggnader och parkanläggningar.<sup>13</sup>

Liknande verk inom historievetskaperna har än så länge lyst med sin frånvaro. I den stora mängd metodlitteratur som skrivits inom historieämnet sedan 1990-talet har kontextualisering sällan använts för att tala övergripande om metod. Här fortlever snarare uppdelningen mellan kvantitativ och kvalitativ metod, och mellan källkritik, tolkning, jämförelser, idé- och mentalitetsanalys.<sup>14</sup> Inte heller idéhistorisk metodlitteratur har ägnat någon

<sup>12</sup> För en kritisk diskussion längs denna linje, se James Secord: ”Knowledge in transit”, *Isis* 95:4 (2004), 654–672.

<sup>13</sup> Hans Hayden (red.): *Kontextualisering. Teoretiska tillämpningar i konstvetenskap* (Stockholm, 2019).

<sup>14</sup> Se t.ex. Stellan Dahlgren & Anders Florén: *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning* (Lund, 1996); Anders Florén & Henrik Ågren: *Historiska undersökningar. Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt* (Lund, 2018); Stig Ekman, Per Thullberg & Klas Åmark (red.): *Metodövningar i historia. Historisk teori, metod och källkritik 1* (Lund, 1993); Thomas Lindqvist (red.): *Metodövningar i historia.*

större uppmärksamhet åt kontextualisering som begrepp, även om praktiken att förstå texter i sitt sammanhang adresserats på olika vis.<sup>15</sup> Ett viktigt undantag är Peter Josephsons och Frans Lundgrens *Historia som kunskapsform* (2014) som ägnar tio sidor åt ”Kontext och omkontextualisering”.<sup>16</sup>

Vi anser att kontextualisering förtjänar en utförlig behandling. Syftet med vår bok är tvåfaldigt. För det första vill vi ge en introduktion till vad kontextualisering kan vara och göra när vi möter det förflutna i form av texter, bilder eller artefakter. Redan från första dagen på universitetet hamnar studenter inom historiska discipliner i sådana möten. Därför vill vi – genom bokens fyra första kapitel – framförallt vända oss till studenter på de första terminerna, och resa grundläggande frågor om *hur* vi kontextualiserar och vilka överväganden som följer av den aktiviteten. Vad innebär det egentligen att analysera, syntetisera, kontextualisera och kritisera och hur förhåller sig de sätten att arbeta med det förflutna till varandra? Och vidare, vilka historiska tider arbetar vi med: läser vi källmaterial från vår egen horisont eller från de historiska aktörernas? Är källmaterialet del av en lång historia eller en kort? Och vem bestämmer svaret på sådana frågor?

För det andra är syftet att också föra en fördjupad diskussion om hur kontextualisering förhåller sig till frågor om hur vi gör när vi ska skapa självständig historisk kunskap. Vi vill ta oss an frågan om hur kontextualisering relaterar till frågor om historievetenskaplig teori och metod – frågor som förr eller senare uppstår för den som ska skriva ett eget bidrag till forskningen, oavsett nivå. Det är primärt kapitlen i bokens senare del som reser de frågorna, och vänder sig därför framförallt till studenter på högre nivåer samt aktiva forskare inom de historiska disciplinerna.

Vårt syfte är inte att beskriva vad kontextualisering har betytt för andra forskare. Istället vill vi ta oss in i själva görandet och visa

---

*Historisk teori, metod och källkritik 2* (Lund, 1996); Martin Gustavsson & Yvonne Svanström (red.): *Metod. Guide för historiska studier* (Lund, 2018).

<sup>15</sup> Lennart Olausson (red.): *Idéhistoriens egenart. Teori- och metodproblem inom idéhistorien* (Stockholm, 1996); Svante Nordin: *Varför idéhistoria? En ämnesintroduktion för nya studenter* (Lund, 2011).

<sup>16</sup> Peter Josephson & Frans Lundgren, *Historia som kunskapsform* (Lund, 2014), 67–77.

hur kontextualisering är ett viktigt moment för historiska studier på alla nivåer. Vi riktar strålkastarljuset mot aktiviteten som följer av att skapa, argumentera för, eller ompröva de sammanhang som ger mening och betydelse åt historiska källmaterial. Ett återkommande budskap i alla bokens kapitel är att kontextualisering är en vetenskaplig aktivitet: vi betonar verbet, *att kontextualisera*, snarare än substantivet *kontext*. Vi hoppas kunna visa hur kontextualisering är ett viktigt bidrag till den kunskap om sammanhang som samhällets kunskapsförsörjning behöver. Utan den riskerar vi ett samhälle med minnesförlust och avsaknad av mening. Michael Boatwrights öde illustrerar de potentiellt tragiska följderna.

### **Kontextualiseringens grunder: Hur gör vi?**

Bokens fyra första kapitel tar sig an möjligheter och problem med kontextualisering som de framträder för studenter som är relativa nybörjare i ett historiskt studium. Hur gör vi när vi kontextualiserar källor som vi ställs inför? Redan från början av en universitetsutbildning uppmuntras studenter att diskutera texter och bilder; de uppmanas att artikulera och reflektera över de sammanhang som de ser det historiska fenomenet i. Kontextualisering kan förstås som en analys där föremålet för ens diskussion inte bara plockas isär utan även sätts i förbindelse med andra objekt. Det handlar om att söka sig bortom källorna för att ställa frågor om sammanhang. Men hur lär man sig att göra det? Vad gör den skolade läsaren som nybörjaren behöver lära sig?

Linn Holmberg använder grundutbildningen i idéhistoria som exempel för att undersöka om det finns en ”kontextualiseringens A-B-C” – en oartikulerad manual för hur konsten att kontextualisera erövrats och lärs ut. Hon diskuterar hur studenter går tillväga för att lära sig analysera källtexter och förstå skillnaden mellan kontextualisering som historievetenskaplig färdighet och vardagens spontana associerande. Holmberg beskriver grundutbildningens progression som att studenter först erövrar vissa ”grundackord” för att sedan få allt större frihet att improvisera, kombinera och överskrida gränser. Bidraget synliggör därmed den konkreta lärandeprocess som leder fram till förmågan att utföra självständiga kontextualiseringar – genom lyssnande och läsande, diskussion och skrivande, självreflektion och ödmjukhet inför uppgiften.

Den som möter historiska källor gör det inte som ett blankt blad. Som läsare har vi åsikter, politiska övertygelser eller moraliska hållningar. Men många gånger präglas mötet med det förflutna av att sådana ingångsvärden måste bli tydliga eller rent av tänkas bort. Ett sådant perspektivskifte är särskilt utmanande för den som ska lära sig vad en historisk blick kan innebära. Ska vi acceptera att källorna är uttryck för ”sin tid” och därmed inte kritisera dem, eller ska vi tillåta oss att bli politiskt eller moraliskt indignerade? För de flesta historiker är det en kardinaldygd att inte bli anakronistiska eller värdera det förflutna utifrån våra samtida moraluppfattningar. Historiska fenomen ska förstås på sina egna villkor snarare än kritiseras utifrån vår tids horisonter. Men få kan undgå att bli förfärade och upprörda över vissa historiska aktörers synsätt. Uppdelningen mellan ett kontextualiserande och kritiserande förhållningssätt kan vid första anblick tyckas skarp, men är det så enkelt?

Adam Kjellgren utgår i sitt kapitel från ”kritik” som ett sätt att ifrågasätta historiska källor och beslå dem med fel, och ”kontextualisering” som ett sätt att istället historiskt ”förstå”. På så sätt formulerar han en uppdelning som kan vara hjälpsam när vi söker ett historiskt förhållningssätt till världen. Men ganska snabbt påvisar Kjellgren hur de två är – eller åtminstone kan vara – sammankopplade på ett djupare plan. Han är nämligen tveksam till om kontextualisering kan erbjuda historiska studier den kritiska udd som han efterfrågar. Vad spelar det för roll om vi kan visa betydelsen av historiska sammanhang? *So what?* Som Kjellgren ser saken går det att kombinera kontextualisering med kritik. Historiska källor kan tala till samtiden och våra behov att förstå oss själva. Men för att de ska fungera som sådana ”samtalspartners” i hela sin mångtydighet – ja, för att vi verkligen ska förstå vad vi och de pratar om – är kontextualisering en nödvändig del av studier och diskussion.

Utifrån de grundläggande operationer som Holmberg diskuterar – och utifrån Kjellgrens diskussion om värdet av kontextualisering, också i en mer kritisk hållning – uppstår en rad frågor om vilka olika typer av kontextualiseringar som går att göra. Även om ett viktigt budskap genom hela boken är att kontextualisering är en kreativ aktivitet är den också styrd av normer och regler,



och det finns mer eller mindre utarbetade sätt att kontextualisera som länge dominerat i flera historiska discipliner. Att lära sig sådana dominerande sätt är centralt för studenter – utifrån dem kan vi gå vidare och utveckla nya. I sitt kapitel diskuterar Magnus Rodell två återkommande sätt, nämligen ”diakron” och ”synkron” kontextualisering. Det första betyder att läsa historiska källor mot bakgrund av en lång tradition som kan sträcka sig både bakåt och framåt från den historiska källans tillkomst. Finns det till exempel ett sådant diakront sammanhang där människan under tusentals år ställt sig frågor om det finns en gud? Den synkrona kontextualiseringen fokuserar istället på sammanhang som var samtida med källan: var till exempel reformationens sätt att resa frågor om guds existens beroende på förändringar under 1500-talets första hälft?

Rodell diskuterar inte religiösa frågor. Istället utgår han från en välkänd text i den europeiska kulturhistorien: engelsmannen Thomas Mores *Utopia* från 1516. Rodell undersöker hur ett antal historiker har gått tillväga för att kontextualisera och tolka innebörden i Mores verk. Han visar hur *Utopia* av många tolkats diakront, alltså både ”framlänges” och ”baklänges”. Den har setts som startpunkt för utopiska texter som århundraden senare påverkat politiskt tänkande; somliga uttolkare har rent av menat att More var socialist, trots att varken etiketten eller ideologin var uppfunnen i början av det sextonde seklet. Men Rodell ger också exempel på uttolkare som arbetat med mer synkron kontextualisering och argumenterat för att texten kom till i ett sammanhang av en tidstypisk renässanshumanism.

Men Rodells kapitel frilägger inte bara diakron och synkron kontextualisering. Han vill också påvisa de brister och problem som han menar finns i flera tolkningar av Mores *Utopia*. Vad är då det centrala problemet? Enligt Rodell är det att kontextualiseringen inte är tillräckligt synliggjord och problematiserad. Hans argumentation ser ut ungefär så här: Även om kontext har varit viktigt i flera historievetenskapliga fält sedan mitten av 1900-talet har det också funnits en tendens att först analysera det historiska källmaterialets ”insida”, alltså dess mening och betydelse för att i nästa steg identifiera kontexten, i singularis bestämd form. Men kontexter, menar Rodell, är alltid flera och möjligheterna

är många – de måste formuleras aktivt av alla som vill förstå och förklara det förflutna. Ytterligare ett problem som Rodell identifierar är att den typ av kontextualisering på autopilot – att sätta in källan i kontexten – som han finner svag ofta finns i standardverk om inflytelserika texter i historien. Alltså den typ av texter som studenter ofta möter i början av sina studier. Sådana texter hotar därför att lära ut ett svagt sätt att kontextualisera, att leda läsaren vilse i historiska baklängesoperationer eller att påskina att det finns just *en* kontext som ska läras in.

Istället slår alltså Rodell – precis som Holmberg och Kjellgren – ett slag för ett aktivt förhållningssätt till historiska källtexter från första dagen på en universitetsutbildning. Dessutom tangerar Rodells kapitel ytterligare ett viktigt tema: den komplexa frågan om historiska tider. I vilka tider fäster vi källorna? I vilka fäster vi kontexten? Är vi – som Kjellgren delvis menar – del av samma tid som källorna eller är de produkter av helt andra perioder? Dessa frågor griper sig också Victoria Fareld an i sitt bidrag. Genom att beskriva sitt arbete med den österrikiske författaren Jean Améry's texter om eftervärldens förhållande till nazismens förbrytelser undersöker Fareld hur man kan göra ytterligare flera kontextualiseringar vid sidan av diakrona och synkrona. Hon diskuterar det hon kallar en polykron eller mångtemporal kontextualisering. Det betyder att man som läsare och uttolkare av källor kan ta hänsyn till många tidsliga sammanhang som finns samtidigt i samma text. Fareld visar hur det konkreta arbetet med en mångtemporal kontextualisering kan se ut. Hon understryker att de kontexter som vi skapar inte nödvändigtvis måste befinna sig längs en kronologiskt ordnad axel med olika perioder som avlöser varandra – alltså den diakrona varianten. Inte heller behöver en kontext i källmaterialets direkta samtid, i textens ”nu” (alltså en synkron kontextualisering) vara den viktigaste eller självklara. Istället menar Fareld att texter och kontextualiseringar kan föra samman flera olika tider och öppna dem för varandra.

## **Kontextualisering, metod och teori: Att forma ny historisk kunskap**

Ovan nämnda kapitel går från förslag på kontextualiseringens grundläggande operationer till mer fördjupade frågor om vilka

kontextualiseringar som är möjliga. Men det betyder naturligtvis inte att mängden möjligheter är uttömd. Än mer komplex blir frågan om kontextualisering när vi ska skapa egen historisk kunskap i form av uppsatser eller andra skrivuppgifter. Om bokens fyra första kapitel reser frågor som aktualiseras från början av universitetsstudierna – för den som läser källor inför seminarier eller gruppdiskussioner – tar sig bokens följande fem kapitel an frågor om kontextualisering som aktualiseras på högre nivåer, hela vägen upp till självständig forskning.

I dessa fem kapitel behandlas det som vi ovan beskrev som den här bokens andra syfte: att diskutera hur kontextualisering också handlar om att skapa *ny* kunskap. Av särskild betydelse här är frågor om hur kontextualisering hänger samman med andra delar av arbetet med att skriva historia. En sådan del är att – med en abstrakt formulering – konstruera studieobjektet. Annorlunda uttryckt: vad är det min studie handlar om, egentligen? Frågan uppstår för studenter som ska skriva självständiga uppsatser, men den är också levande och återkommande för verksamma forskare. Historiska texter, bilder och artefakter är alltid överlagrade med en rad möjliga sammanhang. Nya kontextualiseringar är i princip alltid möjliga. Det innebär att kontextualisering kan innebära att formulera ett studieobjekt som inte fanns innan – att vi utmanar etablerade sanningar. Men för att göra det behöver vi utreda vad vi redan vet om fenomenet i fråga. Kanske vill vi revidera eller utmana den befintliga forskningen genom att kontextualisera fenomenet vi studerar på ett sätt som andra inte gjort.

Precis detta behandlar Staffan Bergwik i sitt bidrag, där han beskriver hur han arbetar med att ”omkontextualisera” – det vill säga att ompröva eller utmana kontexter som i tidigare forskning tagits för givna. Det är den svenske geografen och upptäcktsresanden Sven Hedin (1865–1952) som är föremål för operationen. Bergwik resonerar om hur arbetet med att kritiskt värdera och omvärdera vilken kontext som historikern väljer för sitt studieobjekt faktiskt kan producera nya insikter, ny historisk kunskap. Genom denna process omprövas inte bara kontexter som uppfattas som självklara, utan forskaren bidrar genom sitt tolkningsarbete. Den som skapar nya kontexter kommer att förändra utgångspunkterna för det som studeras. Valet av kontext är i själva verket centralt för det historievetenskapliga kunskapsbidraget.

Till arbetet med att skriva akademisk historia hör också att reflektera över metoden. Hur hänger sådana frågor ihop med kontextualisering? På sätt och vis är kontextualisering en metod i sig, men den kan också kombineras med andra metoder. I sitt bidrag resonerar Adam Hjorthén om ett empirinära ”spårande” som metod. Han diskuterar hur historikern väljer och skapar kontexter baserat på både det empiriska källmaterialet och viljan att finna ett större och mer generellt studieobjekt. Genom att beskriva sin forskning om minnesfiranden under 1930- och 1940-talen av svensk bosättning och immigration till Nordamerika visar Hjorthén innebörden av en transnationell historieforskning som inte tar nationen som självklar kontext. Kontextualisering, menar han, är en del av historikerns tolkande och analytiska process. Han redogör även för hur han arbetar med att ”veckla ut” kontexter i nära relation till det empiriska arbetet: kontextualisering som en spårsökandets metodik, och som en del av arbetet med att upptäcka.

Också Annika Berg resonerar om metod och hur den relaterar till kontextualisering i sitt kapitel. Hon tar avstamp i sitt arbete med att skriva psykiatrihistoria ur ett patientperspektiv och resonerar om inlevelse som metod. Kan vi någonsin helt förstå historiska aktörers världsbilder och föreställningar? Frågan får en särskilt komplicerad klangbotten av att de aktörer som Berg studerat är patienter som under 1930- och 1940-talen betraktades som kverulanter och psykopater, vilka i samtiden uppfattades ha en ”störd” världsuppfattning. Är, frågar sig Berg, inlevelse som metod möjlig och önskvärd? Hon menar att kontextualisering är avgörande. Också till synes förvrängda världsbilder påverkas av, eller blir meningsfulla i, historiska sammanhang som historikern måste beskriva. Men samtidigt är det ingen lätt sak att avgöra vems kontextualisering som är primär eftersom de historiska aktörerna själva ofta har en uppfattning om det sammanhang som de befinner sig i. Uttryckt en smula radikalt: vem har rätt, aktören eller historikern?

Bergwik, Hjorthén och Berg resonerar alla om hur kontextualisering hänger samman med att forma ett studieobjekt, alltså med att ringa in vad den historiska studien handlar om, bortom aktörerna och källorna. Alla kapitel utmanar föreställningen om att kontextualisering skulle vara detsamma som att göra en enkel bakgrundsbeskrivning. Bergwik, Hjorthén och Berg visar

istället hur kontextualiseringen kan ligga till grund för steget att utmejsla ett större och mer generellt empiriskt fenomen – ett ämne för studien om man så vill. I Hjorthéns fall handlar det om historien om transatlantiska relationer och bosättarkolonialism. För Bergwik handlar det om ”planetära perspektivs” historia. Kontextualisering är i slutändan avgörande för att få historiens enskildheter att stärka vårt vetande om större mönster.

Karin Dirke och Karolina Enquist Källgren diskuterar i sina respektive kapitel ytterligare ett centralt moment i akademisk historieskrivning: att formulera ett teoretiskt angreppssätt – ett perspektiv och synsätt på det vi studerar – och balansera detta mot kontextualiseringen. Genom ett teoretiskt perspektiv betraktar man det historiska källmaterialet på ett särskilt sätt. Det leder inte sällan till att man måste bygga nya eller modifierade kontexter jämfört med vad som tidigare har gjorts.

Dirke visar hur man kan utvinna förvånansvärt mycket information ur minimala källmaterial genom att arbeta med sammanhangen. Hon exemplifierar med en tidningsnotis på bara två rader: en blänkare om en siktad varg i tidningen *Dalpilen*, tryckt i slutet av 1800-talet. Dirke belyser notisen från olika håll och understryker vikten av att läsa källmaterial öppet och kreativt för att inte fastna i förutbestämda meningar. Men hon betonar också hur teoretiska perspektiv öppnar för olika kontextualiseringar, och stimulerar på så sätt historikens förmåga till kreativa läsningar. Hon visar till exempel hur en teoretisk diskussion om relationen mellan människa och djur, som vuxit fram i det som brukar kallas *human-animal studies*, rustar historikern att läsa – och läsa om – källmaterial som inte vid första anblicken ter sig meningsfulla.

I sitt kapitel behandlar Karolina Enquist Källgren möjligheterna med att kontextualisera utifrån ett teoretiskt perspektiv om ”cirkulation”. Genom att undersöka den spanska filosofen Maria Zambranos exil från Spanien under diktaturen mellan 1936 och 1975 diskuterar hon hur cirkulationen av en filosofisk idé präglar och förändrar vad idén betyder. Zambranos viktigaste politiska idéer om människan och hennes levnadsmiljö genomgick flera förändringar när spanjorskan färdades till Mexiko, Puerto Rico, Kuba, Italien och slutligen tillbaka till Spanien. Över tid, och på grund av transporten av idéerna, kom de att betyda delvis olika saker. Enquist Källgren resonerar om olika sätt att kontextualisera

genom att ta fasta på cirkulation och reser frågor om idéer förändras eller faktiskt skapas som helt nya genom cirkulation. I hennes fall är alltså kontext något långt viktigare än en ”bakgrund”. De föränderliga sammanhangen är istället avgörande för att formulera och omformulera politiska idéers räckvidd och utseende.

Med Martin Wiklunds kapitel kommer de frågor om relationen mellan nutid och dåtid som Kjellgren, Rodell och Fareld diskuterade tillbaka. Wiklunds argument är att den som arbetar med historiskt material också kan (och bör) ”kontextualisera nutiden”. Istället för att förstå det förflutnas sammanhang på dess egna villkor menar Wiklund att det finns ett värde i att se hur det förflutna talar till nuet. Han använder döden – eller åtminstone historiska studier av döden – som ett konkret exempel för att påvisa hur nutiden alltid kan förstås i längre tidliga sammanhang. Därtill menar han att en kontextualisering av nutiden också kan fylla en praktisk och etisk funktion: att den kan bidra till diskussioner om hur vi faktiskt vill och bör leva – nu och i framtiden. Därmed menar Wiklund, på samma sätt som Adam Kjellgren, att en kontextualisering av nutiden djupast sett hänger samman med kritik. Den historiska variation med vilken döden hanterats sätter vår egen uppfattning om döden i bjärt belysning och ger oss redskap att fråga oss själva: måste det vara på det här sättet, eller kan vi göra annorlunda?

Boken avslutas med en personligt färgad reflektion inifrån svensk idéhistoria. Elisabeth Mansén frågar sig vad *kontext* och *kontextualisering* betytt historiskt, både i Sverige och internationellt, med utgångspunkt i ordböcker och uppslagsverk. Även om själva ordet kontext har djupa historiska rötter har det trots allt vuxit i användande och betydelse under de senaste decennierna. Hon visar bland annat att ordet började inträda i titlar på svenska doktorsavhandlingar i humaniora och samhällsvetenskap först på 1990-talet. På den idéhistoriska grundutbildningen på Lunds universitet föredrog man dock länge att tala om sammanhang snarare än kontext.

## Vad kan vi lära oss?

Låt oss till slut återvända till poängen med den här boken. För det första hoppas vi att kapitlet kan erbjuda studenter i discipliner som arbetar med historiska sammanhang fördjupade insikter

i hur man kontextualiserar. Våra erfarenheter som lärare är att denna centrala färdighet ofta presenteras som en självklar del av historiskt arbete, men detaljerna kring själva görandet förblir oartikulerade. Kontextualisering tycks ibland svårt att förmedla och träna. Utan att göra anspråk på en heltäckande bild av alla möjligheter med kontextualisering vill vi bidra till att öppna denna aktivitet för reflektion och diskussion för alla som ägnar sig åt akademisk historieskrivning – från första dagen på universitetet upp till aktiva forskare.

Den mest centrala lärdom vi hoppas kunna förmedla är att kontextualisering är en pågående aktivitet. Vi kommer aldrig ha kontextualiserat klart, men det är också något som gör historiska studier till ett samtal utan slut, ja, till en kunskapsform. Mänskliga förståelsehorisonter rör sig ständigt i takt med samtidens kunskapsintressen. Det vi lärde oss om klass under 1900-talet, eller om kön från 1970-talet och framåt, eller det vi nu börjar förstå om relationen mellan människans kultur och klimatet – de är alla exempel på sådana rörliga horisonter. Det kommer alltid finnas nya sätt att förstå historiska uttryck, och det är en anledning till att historiska studier utgör en viktig del av samhällets gemensamma kunskapsbas.

Vi vill visa hur kontextualisering inkluderar svåra men kreativa och viktiga överväganden, val och beslut. Även om vi inte levererar några enkla ”gör så här”-tips hoppas vi kunna förmedla fördjupad insikt kring grundläggande frågor: Hur ska vi begripa det vi studerar? Vad ska vi sätta det i relation till? Ska vi bedöma det, eller bara förstå det? Hur kan vi som uttolkare tänka kreativt i vårt arbete med att läsa exemplet i relation till bredare mönster? Vilka tider är vi del av och hur skiljer de sig från, eller liknar, det förgångna? Och vilket förflutna? Frågorna finns med oss från första gången vi plockar upp kurslitteraturen till sista gången vi tolkar något.

## Bibliografi

- Acroyd, Stephen & John A. Hughes: *Data collection in context* (1983).
- Bell, Michael: *The context of English literature, 1900–1930* (London, 1980).

- Breisach, Ernst: *Historiography. Ancient, medieval & modern* (London, 1994).
- Brolin, Brent: *Architecture in context. Fitting new buildings with old* (New York, 1980).
- Burke, Peter: "Context in context", *Common knowledge* 8:1 (2002), 152–177.
- Dahlgren, Stellan & Anders Florén: *Fråga det förflutna. En introduktion till modern historieforskning* (Lund, 1996).
- Damico, Helen & Joseph B. Zavadil: *Medieval scholarship. Biographical studies on the formation of a discipline*, vol. 1: *History* (New York, 1995).
- Douki, Caroline & Philippe Minard: "Global history, connected histories. A shift of historiographical scale?", *Revue d'histoire moderne et contemporaine* 5 (2007), 7–21.
- "Editorial", *Science in context* 1:1 (1987), 3.
- Ekman Stig, Per Thullberg & Klas Åmark (red.): *Metodövningar i historia. Historisk teori, metod och källkritik* 1 (Lund, 1993).
- Felski, Rita: "'Context stinks!'", *New literary history* 42:4 (2011), 573–591.
- Florén, Anders & Henrik Ågren: *Historiska undersökningar. Grunder i historisk teori, metod och framställningssätt* (Lund, 2018).
- Gustavsson, Martin & Yvonne Svanström (red.): *Metod. Guide för historiska studier* (Lund, 2018).
- Hayden, Hans (red.): *Kontextualisering. Teoretiska tillämpningar i konstvetenskap* (Stockholm, 2019).
- Harding, Brian: *American literature in context* (London, 1982).
- Howell, Martha & Walther Prevenier: *From reliable sources. An introduction to historical methods* (London, 2001).
- Hwittfeldt, Elisabeth: "Mannen utan minne hittad död", *Bohusläningen* (23 april 2014).
- Josephson, Peter & Frans Lundgren: *Historia som kunskapsform* (Lund, 2014).



- Kelman, Brett: "Michael Boatwright found dead in Sweden", *Desert sun* (24 april 2014).
- Lindqvist, Thomas (red.): *Metodövningar i historia. Historisk teori, metod och källkritik 2* (Lund, 1996).
- McGuire, Meredith: *Religion. The social context* (Belmont, 1981).
- Nordin, Svante: *Varför idéhistoria? En ämnesintroduktion för nya studenter* (Lund, 2011).
- Olausson, Lennart (red.): *Idéhistoriens egenart. Teori- och metodproblem inom idéhistorien* (Stockholm, 1996).
- Parry, Graham: *Seventeenth-century poetry. The social context* (London, 1985).
- Porter, Roy & Mikuláš Teich (red.): *Enlightenment in national context* (Cambridge, 1981).
- Secord, James: "Knowledge in transit", *Isis* 95:4 (2004), 654–672.
- Seddon, Terri: "Education and social change. A critique of contextualism", *Australian journal of education* 30:2 (1986), 150–167.
- Spiegelberg, Herbert: *The context of the phenomenological movement* (Haag, 1981).
- Werner, Michael & Bénédicte Zimmermann: "Beyond comparison. *Histoire croisée* and the challenge of reflexivity", *History and theory* 35 (2006), 30–50.